

⁴ *Перминова О.М.* Оценка инновационной деятельности вуза / О.М. Перминова, А. О. Войт // Интеллектуальные системы в производстве. – 2006. – № 1. – С. 195–200.

⁵ *Михайлов В.А.* Проблема измерения инновационного потенциала вуза / В.А. Михайлов // Теория и практика общественного развития. – 2012. – № 4. – С. 27–29.

⁶ *Уваров А.Ф.* Региональная инновационная система: университет в тройной спирали экономики знаний / А.Ф. Уваров : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.econorus.org/onim/upload/0gtk.doc>

Резюме

Панченко І.М. Вищий навчальний заклад на шляху до інноваційного розвитку: проблеми та перспективи.

Стаття присвячена визначенню ролі інтелектуальної власності як одного із ключових інструментів для переходу вищих навчальних закладів до інноваційного розвитку та аналізу основних проблем, які стоять на шляху до реалізації стратегії інноваційної діяльності.

Ключові слова: вищий навчальний заклад, інтелектуальна власність, інноваційна діяльність.

Резюме

Панченко И.Н. Высшее учебное заведение на пути к инновационному развитию: проблемы и перспективы.

Статья посвящена определению роли интеллектуальной собственности как одного из ключевых инструментов для перехода высших учебных заведений к инновационному развитию и анализу основных проблем, стоящих на пути реализации стратегии инновационной деятельности.

Ключевые слова: высшее учебное заведение, интеллектуальная собственность, инновационная деятельность.

Summary

Panchenko I. The higher educational institution on the way to innovative development: problems and prospects.

This article is devoted to definition of the role of intellectual property as one of key tools for transition from the higher educational institutions to the innovative development and the analysis of the main problems getting in the way to realization of strategy of innovative activity.

Key words: higher educational institution, intellectual property, innovative activity.

УДК 347.77

Р.В. БУДКА

Руслан Володимирович Будка, аспірант Київського університету права НАН України

ГАРМОНІЗАЦІЯ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ЧЕСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ ІЗ ЗАКОНОДАВСТВОМ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

На розвиток права інтелектуальної власності Чеської Республіки значно вплинув процес зближення національного законодавства із правом Європейського Союзу. Складнощі тут мають подвійний характер, що пов'язано із різним розумінням процесу гармонізації законодавства та самою наднаціональною природою ЄС. В українській науці прийнято вважати, що гармонізація законодавства є приведенням законодавства держав-членів та країн – не членів у відповідність до вимог Європейського Союзу на підставі правових актів організації. Цей процес може відбуватися у формі адаптації законодавства, імплементації положень, стандартизації норм тощо¹. Однак Чеська Республіка є державою-членом ЄС, а тому поняття гармонізації права цієї країни із правом ЄС відрізняється у силу наднаціонального характеру права ЄС. Тому якщо аналізувати як вітчизняну, так і чеську літературу, проблема гармонізації законодавства найчастіше стосується відповідно процесу європейської інтеграції та співвідношення національного законодавства та наднаціонального за своєю природою права Європейського Союзу. Натомість у праві ЄС гармонізацію у широкому сенсі визначають як заміну різних національних політик єдиною спільною політикою Союзу у відповідній сфері. У вузькому розумінні гармонізація у праві ЄС – це предметне наближення національних правових приписів до встановлених Союзом стандартів шляхом скасування відмінностей у національних законодавствах².

Виходячи із цього, метою цього дослідження є порівняльно-правовий аналіз особливостей гармонізації права інтелектуальної власності Чеської Республіки із правом Європейського Союзу. При цьому також увага буде звертатися на особливості гармонізації законодавства через законотворчу діяльність та здійснення права на захист у Європейському палаці правосуддя. З цієї метою буде розкрито особливості прямої дії права ЄС як наднаціональної правової системи до права Чеської Республіки і яким чином це впливає на особливості гармонізації правової матерії обох правових систем. На основі цього буде розкрито особливості гармо-

нізації законодавства ЄС і ЧР, з урахуванням особливостей імплементації *acquis communautaires* у практиці Європейського палацу правосуддя (Суду ЄС) у правопорядок ЧР.

Особливістю правопорядку ЄС є його наднаціональний характер. Чеський науковець П. Свобода характеризує право ЄС як таке, що створює окремий правовий порядок, що містить основні як процедурні, так і процесуальні стандарти, які прямо та опосередковано імплементуються в національні правопорядки держав-членів ЄС³. Особливою рисою права ЄС є верховенство і пряма дія права ЄС до національних правопорядків, зокрема до законодавства ЧР. Цьому сприяла діяльність Суду ЄС. Як слушно зазначає М. Савчин, Суд ЄС у справі *Costa v. ENEL* задався питанням, чи поширюється право Європейських Спільнот лише на держави-учасниці, які, власне, створили цю наднаціональну систему права, чи воно поширюється також і на приватних осіб, які й просили в Суду захисту належних їм прав. Суд зазначив, що право Спільнот є окремою правовою системою, яка виникла у результаті передачі державами-учасницями частини своїх суверенних повноважень її інститутам, на підставі чого у Спільнот виникають певні зобов'язання із захисту прав і свобод приватних осіб⁴.

Згодом ця доктрина була розвинута щодо природи дії права ЄС у прецедентному праві Суду ЄС. Він трактував правову систему ЄС як таку, що за своїм характером виходить за межі міжнародно-правової природи і проникає в національні правові системи держав-членів ЄС. У силу передачі частини суверенних повноважень транснаціональним утворенням створюється правопорядок нового типу, який набуває наднаціонального характеру⁵. Також як право «інтеграційного союзу» (*Integrationsverband*)⁶ правова система ЄС розглядається у прецедентному праві Федерального Конституційного Суду Німеччини.

Відповідно до цих вимог поступово сформувалася вимога-принцип ефективного застосування права Європейських Спільнот до національного законодавства держав-членів ЄС, яке має бути належним і однаковим у кожній державі-члені ЄС⁷. Принцип прямої дії права ЄС полягає у забезпеченні ефективного функціонування та досягненні цілей Союзу шляхом належного й одноманітного застосування європейського права в національних судах держав-членів⁸. Відповідно до критеріїв, сформульованих у справі, установчі договори, якщо вони сформульовані чітко і визначено, мають безпосередній вплив як на вертикальні, так і на горизонтальні правовідносини, а також правове регулювання, яке принципово застосовується у всіх відносинах, за винятком рамкових правил. Водночас директиви мають ослаблений прямий ефект, коли умови повинні бути конкретизовані для забезпечення їх прямої дії⁹.

Далі чеські науковці підкреслюють, що при вступі ЧР до ЄС перший етап гармонізації права полягає в тому, щоб держави прийняли частину *acquis* ЄС, а другий – створення певних правових інструментів для належного виконання зобов'язань, що випливають із членства на момент прийняття. У цьому випадку йдеться про гармонізацію або зближення законодавства. На їх думку, концепція наближення нормативно-правових актів до норм Європейських Спільнот та ЄС означає діяльність, яка приводить до повної сумісності чеського права з нормами Європейських Спільнот та ЄС до дати приєднання ЧР до Союзу. Предметом такої гармонізації тоді стало все законодавство Чехії, яке було несумісним з *acquis*¹⁰.

В українській юридичній науці дещо інакші погляди на природу зближення та гармонізації законодавства. Гармонізацію законодавства розглядають у літературі із іншими засобами зближення національних правопорядків. Професор І. Яковюк виділяє такі терміни, які відображають суть зближення правопорядків, зокрема права ЄС та законодавства України: адаптація, апроксимація, гармонізація, зближення, імплементація, інтеграція, рецепція, трансформація, узгодження, уніфікація тощо¹¹. Також одним із способів зближення законодавства України із правом ЄС виділяють транспозицію¹².

На думку М. Савчина, зближення національних правопорядків забезпечується через наступні заходи:

- а) зближення законодавства, коли визначається загальний курс держав у певній сфері, напрями; етапи зближення, способи зближення (у формі програм, планів, модельних актів);
- б) гармонізація законодавств, коли узгоджуються спільні підходи, концепції розвитку національних законодавств, формулюються загальні правові принципи та окремі рішення (наукові концепції);
- в) прийняття модельних правових актів (загальні норми, правові стандарти);
- г) уніфікація законодавства, коли розробляються і набувають чинності загальнообов'язкові одноманітні правові норми¹³.

Правда, більшість із згаданих заходів зближення національних законодавств стосується міжнародних відносин, а не відносин у рамках наднаціональних об'єднань, специфічного роду серед яких виступає Європейський Союз. У рамках ЄС, згідно із Договором про Європейський Союз, діє механізм наближення законодавства (ст. ст. 114–118 ДпЄС)¹⁴. Такий механізм враховує наднаціональну природу ЄС, згідно з якою право ЄС має верховенство щодо національного законодавства держав-членів ЄС з урахуванням на застереження у ст. 6 Договору про функціонування ЄС щодо поваги до національних конституційних традицій держав-членів.

З урахуванням особливостей інтеграції Чеської Республіки до Європейського Союзу питання гармонізації законодавства Чехії у рамках ЄС трактується більше диференційовано. Так, чеський науковець П. Свобода¹⁵ виділяє наступні способи гармонізації законодавства Чеської Республіки у світі положень права ЄС:

- а) обґрунтованість запровадження різниці у правовому регулюванні на відміну від загальних засад, визначених правом ЄС. Такі винятки мають бути зумовлені на засадах пропорційності забезпечення захисту національного ринку та недопущення дискримінації, про запровадження яких має бути строком у шість місяців поінформована Єврокомісія з обґрунтуванням запропонованих заходів;

б) запобіжні заходи, в рамках яких за узгодженням Єврокомісії можливо певний відступ від правил у рамках директив, який видає Європарламент, з метою усунення «спотворення на внутрішньому ринку»;

в) виходячи із критерію діапазону регулювання параметрів – повна, мінімальна гармонізація, а залежно від методу посилання на стандарти – повна і альтернативна;

г) директиви, які часто містять певну свободу розсуду щодо їх впровадження через певні національні інститути та способи їх впровадження, що призводить до суперечок, оскільки вони потребують законодавчого регулювання та інституційного і процедурного забезпечення на національному рівні;

д) повна гармонізація, яка передбачає здійснення загальних дій ЄС, спрямованих на узгодження певної предметної сфери національного законодавства ЄС із правом ЄС, якщо така сфера належить до предмета відання ЄС;

е) варіативна гармонізація, яка передбачає обрання варіанта забезпечення національного стандарту продукції чи запровадження стандартів ЄС на національному рівні;

є) мінімальна гармонізація, яка передбачає запровадження на національному рівні мінімальних стандартів правового регулювання та його юридичного забезпечення, хоча може запровадити й суворіші стандарти;

ж) альтернативна гармонізація, яка передбачає ухвалення директиви, в якій пропонуються альтернативні заходи щодо впровадження стандартів;

з) гармонізація з посиланням на стандарти – директива може містити посилання на загальні цілі чи на стандарти, які вироблені в приватноправовій сфері.

Група чеських науковців (В. Шмейкал, А. Вондрачкова, І. Пеліканова) розглядають гармонізацію національних законодавств та права ЄС у руслі охорони прав споживачів, податкової політики, державних (публічних) закупівель¹⁶.

Механізм зближення національних законодавств передбачає багаторівневу та багатофункціональну взаємодію між національними органами влади та інститутами ЄС. На рівні інституцій ЄС Європейський Парламент та Рада, діючи згідно зі звичайною законодавчою процедурою та після проведення консультацій з Економічно-соціальним комітетом ухвалюють заходи щодо наближення положень законів, підзаконних або адміністративних актів держав-членів, спрямованих на створення та функціонування внутрішнього ринку (ст. 114(1) ДпФЄС). Це є загальною вимогою для узгодження положень права ЄС та національних законодавств, яке має універсальний характер.

Водночас можливі винятки й відхилення від зазначеної процедури, яка полягає у забезпеченні врахування певних особливостей держав-членів ЄС. Тому якщо держава-член після того, як Європейський Парламент та Рада, Рада або Комісія ухвалили захід із гармонізації, вважає за необхідне зберегти національні положення на підставі важливих потреб, пов'язаних із захистом суспільної моралі, порядку або безпеки; захисту здоров'я та життя людей, тварин або рослин; захисту національних скарбів, що мають мистецьку, історичну або археологічну цінність; захисту промислової та комерційної власності або із захистом довкілля або умов праці, вона інформує Комісію про ці положення та підстави для їх збереження. Так само на підставі нового наукового доказу щодо захисту довкілля або умов праці вона повідомляє Комісії про заплановані положення та причини їх впровадження (ст. 114(4-5) ДпФЄС).

Також передбачена взаємодія між інститутами ЄС та органами національних держав у разі вироблення ЄС директив та резолюцій, які можуть «спотворювати умови конкуренції на внутрішньому ринку і такі спотворення необхідно усунути» (ст. 116 ДпФЄС). За таких обставин Європейська Комісія проводить консультації із компетентними національними органами, за результатами яких видається відповідна директива. Комісія може рекомендувати певні заходи національній державі, спрямовані на усунення відповідного спотворення на внутрішньому ринку.

При цьому передбачається диференціація щодо зближення національних законодавств держав-членів із правом ЄС у сфері права інтелектуальної власності. Зокрема, в рамках ЄС діє Європейське право інтелектуальної власності з метою запровадження уніфікованого захисту прав інтелектуальної власності в усьому Союзі та встановлення централізованого механізму надання дозволів, узгодження й нагляду в межах усього ЄС. Рада, діючи згідно зі спеціальною законодавчою процедурою, за допомогою регламентів встановлює положення щодо мови Європейського права інтелектуальної власності. З питань права інтелектуальної власності Рада діє одноставно із Європарламентом (ст. 118 ДпФЄС).

Окрім згаданих інструментів гармонізації в рамках ЄС також слід виділити юрисдикцію Європейського палацу правосуддя (European Court of Justice), зокрема процедуру преюдиціального запиту, яку може застосувати будь-який суд загальної юрисдикції в разі необхідності застосування права ЄС у національному законодавстві.

Цікавою в цьому відношенні є правова позиція Верховного суду ЧР, згідно з якою не існує адекватного забезпечення відповідальності держави за порушення законодавства ЄС на національному рівні при ситуації, коли порушується законодавство ЄС, тому її слід застосувати з урахуванням принципу першості відповідальності держави відповідно до прецедентного права Суду ЄС. Чеський закон застосовується лише тоді, коли законодавство Союзу, включаючи прецедентне право Суду ЄС, не передбачає іншого. Іншими словами, чеський закон застосовується, якщо його адаптація відповідає законодавству ЄС. Чеський закон може застосовуватися до питань, які не вирішені законодавством ЄС, але лише за умови, що це не заважає або надмірно не порушує права особи отримувати компенсацію¹⁷. Проблема полягає в тому, що у ЧР діє Закон про відповідальність за шкоду, заподіяну внаслідок здійснення державних повноважень рішенням або незаконною

адміністративною процедурою 1998 року¹⁸. Його чинність також поширюється на вирішення спорів про відповідальність фізичних та юридичних осіб за порушення законодавства ЄС. Цей закон має серйозні недоліки щодо відповідальності за порушення законодавства ЄС, оскільки був прийнятий до входження ЧР до складу ЄС. Попередні спроби судової інтерпретації Верховним Судом та Конституційним Судом не дали змогу зблизити його з вимогами права ЄС. Зазначене рішення Верховного Суду ЧР було спробою деякою мірою компенсувати недоліки чеського законодавства у цьому відношенні.

Якщо йдеться про гармонізацію законодавства ЄС із країнами, які знаходяться у відносинах асоціації із Союзом, як це має місце з Україною, то механізм гармонізації є інакшим дещо. Він залежить від визначених за взаємною згодою напрямів співпраці, рівня співробітництва сторін та особливостей правового статусу третьої держави (державо-партнер, державо-сусід, державо-заявник, державо-кандидат) на підставі відповідних міжнародних угод¹⁹.

Як правило, положення угод, які стосуються адаптації національного законодавства асоційованих країн з правом ЄС, мають характер як «твердих», так і «м'яких» зобов'язань сторін залежно від сфер, в яких здійснюється узгодження²⁰. А при визначенні самих сфер, що потребують адаптації, враховується особливий характер відносин ЄС з конкретною країною, хоча певні сфери, зокрема, захист права інтелектуальної власності, законодавство у галузі конкуренції визначені в угодах про асоціацію.

На тлі чеського досвіду гармонізації законодавства із правом ЄС у сфері права інтелектуальної власності гармонізації права інтелектуальної власності до України на перших порах ґрунтувалася на Тимчасовій угоді про торгівлю і співробітництво 1995 р., яка пізніше була замінена на Угоду про партнерство і співробітництво (1998 р.), а на сьогодні – Угодою про асоціацію.

Тимчасова угода про торгівлю і співробітництво, зокрема, перераховані у Додатку III до неї директиви і регламенти ЄС, регулювали захист прав на інтелектуальну власність на рівні організації та стосувалися зближення законодавства держав-членів Євросоюзу щодо торговельних марок, захисту топографічних назв, напівпровідникової продукції, захисту комп'ютерних програм, створення сертифікатів із додаткового захисту медичної продукції, захисту географічних показників і визначників походження сільськогосподарської продукції та продуктів споживання; координації деяких правил щодо авторських прав та прав авторства на супутникове мовлення й кабельну ретрансляцію; гармонізації термінів захисту авторських і суміжних прав, прав на оренду плати та кредитування, а також деяких суміжних прав у галузі інтелектуальної власності.

Відповідно однією з форм гармонізації у сфері захисту прав на інтелектуальну власність Тимчасова угода також визначила ухвалення національних правових актів, які тією чи іншою мірою брали б до уваги положення вторинного права ЄС. Тобто, перелічені в документі нормативні акти Євросоюзу могли бути використані Україною в процесі гармонізації її законодавства з правом ЄС для створення правового режиму у сфері захисту прав на інтелектуальну власність, аналогічного тому, який існував у межах організації²¹.

Наразі у сфері інтелектуальної власності важливою проблемою, що потребує вирішення, є усунення суперечностей між нормами національного права та міжнародними конвенціями з охорони інтелектуальної власності, що є лише першим кроком на шляху до виконання положень міжнародних угод. Набагато важче й важливіше завдання – створення цілісного правового механізму, здатного забезпечити ефективний захист права на інтелектуальну власність на національному рівні. В Україні такий механізм усе ще перебуває на стадії становлення, що закладає підґрунтя для конфліктів у відносинах між нашою державою та Євросоюзом і потребує продовження роботи з гармонізації законодавства²².

Аналіз установчого механізму функціонування ЄС та діяльності його інститутів свідчить, що в якості основного інструменту гармонізації законодавства Чеської Республіки із правом Європейського Союзу у сфері права інтелектуальної власності служать директиви ЄС, які містять гнучкі механізми узгодження положення національного права із наднаціональним правом. Цей механізм поглиблюється через інструменти Європейського права інтелектуальної власності, а також через правозахисний механізм Європейського палацу правосуддя.

¹ Законотворчість. Словник термінів і понять з міжнародного та європейського права. – К., 2005. – 160 с.

² *Schweitzer M., Hummer W.* Europarecht: das Recht der Europäischen Union, das Recht der Europäischen Gemeinschaft en (EGKS, EG, EAG) mit Schwerpunkt EG. Neuwied, Kriftel, Berlin : Luchterhand, 1996. – 631 s.

³ *Svoboda, Pavel.* Úvod do evropského práva. Praha: C.H. Beck, 2010. – S. 63.

⁴ *Савчин М.В.* Сучасні тенденції конституціоналізму в контексті глобалізації та правового плюралізму / М.В. Савчин. – Ужгород: РІК-У, 2018. – С. 371.

⁵ Case Van Gend en Loos, 26/62, 5 February 1963.

⁶ Lisbon Case, 2 BvE 2/08, § 322.

⁷ *Craig, Paul, De Burca, Gráinne (eds.)*. EU Law: Text, Cases, and Materials. Oxford: Oxford University Press, 2008. – S. 346.

⁸ *Weatherhill Stephen.* Cases and Materials on EU Law. Sixth edition. Oxford: Oxford University Press, 2003. – S. 99.

⁹ *Davis Karen.* Understanding European Union Law. Second edition. London: Cavendish Publishing Limited, 2003. – S. 48–49.

¹⁰ *Tichy Luboš a kol.* Evropské právo. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 834–835. A Šiskova, Naděžda, Tyc, Vladimír. Sbližování českého práva s právem Evropských společenství. – Dokumenty. Praha: Linde, 1997. – S. 6–7.

¹¹ *Яковюк І.В.* Адаптація та гармонізація законодавства в умовах інтеграції: проблема співвідношення / І.В. Яковюк // Вісник Національної академії правових наук. – 2012. – № 4 (71). – С. 31–32.

¹² *Петров Р.* Транспозиція *acquis* Європейського Союзу у правові системи третіх країн / Р. Петров. – К.: Істина, 2012. – 364 с.

¹³ Савчин М.В. Порівняльне правознавство. Загальна частина / М.В. Савчин. – К.: Центр учбової літератури, 2016. – С. 243.

¹⁴ Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу (2010/C 83/01) // Офіційний вісник Європейського Союзу С 83/1. – 2010. – 3 жовтня. – С. 94–96.

¹⁵ Svoboda Pavel. Úvod do evropského práva. Praha: C. H. Beck, 2010). – S. 98–103.

¹⁶ Tomášek M. Tůč V. a kol. Právo Evropské unie. 2 aktualizované vydání. Praha: Leges, 2013. – S. 243–262.

¹⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 28 Cdo 2927/2010, ze dne 20. srpna 2012.

¹⁸ Zákon České Republiky č. 82/1998 Sb. o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem, Zákon č. 82/1998 Sb. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1998-82>

¹⁹ Яковюк І.В. Адаптація та гармонізація законодавства в умовах інтеграції: проблема співвідношення / І.В. Яковюк // Вісник Національної академії правових наук. – 2012. – № 4 (71). – С. 39.

²⁰ Zemanek K. Is the Term «Soft Law» Convenient. In Liber Amicorum : Professor Ignaz Seidl. – Hohenveldern (Ed. by Hafner G., Loible G., Rest A., Sucharia-Behrmann L., Zemanek K.). The Hague, 1998. – P. 843–862.

²¹ Муравйов В. Гармонізація законодавства України з правом Європейського Союзу в рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС / В. Муравйов, Н. Мушак // Віче. – 2013. – № 8. – С. 13.

²² Там само. – С. 18.

Резюме

Будка Р.В. Гармонізація права інтелектуальної власності Чеської Республіки із законодавством Європейського Союзу.

На основі аналізу механізму гармонізації законодавства Чеської Республіки із законодавством Європейського Союзу зроблено висновок, що в якості основного інструменту такої гармонізації у сфері права інтелектуальної власності служать директиви ЄС, які містять гнучкі механізми узгодження положення національного права із наднаціональним правом. Цей механізм поглиблюється через інструменти Європейського права інтелектуальної власності, а також через правозахисний механізм Європейського палацу правосуддя.

Ключові слова: гармонізація законодавства, директиви, Європейське право інтелектуальної власності, зближення законодавства, трансформація.

Резюме

Будка Р.В. Гармонизация права интеллектуальной собственности Чешской Республики с законодательством Европейского Союза.

На основе анализа механизма гармонизации законодательства Чешской Республики с законодательством Европейского Союза сделан вывод, что в качестве основного инструмента такой гармонизации в сфере права интеллектуальной собственности служат директивы ЕС, содержащие гибкие механизмы согласования положения национального права с наднациональным правом. Этот механизм углубляется через инструменты Европейского права интеллектуальной собственности, а также через правозащитный механизм Европейского двorca правосудия.

Ключевые слова: гармонизация законодательства, директивы, Европейское право интеллектуальной собственности, сближение законодательства, трансформация.

Summary

Budka R. The main directions of the harmonization of intellectual property law of the Czech Republic with the European Union legislation.

Based on the analysis of the mechanism of harmonization of the legislation of the Czech Republic with the legislation of the European Union, it is concluded that the main instrument of such harmonization in the field of intellectual property law are EU directives, which contain flexible mechanisms for harmonizing the provisions of national law with supranational law. Through the instruments of European intellectual property law this mechanism is deepened, as well as through the human rights mechanism of the European Court of Justice.

Key words: approximation of legislation, harmonization of legislation, directives, European intellectual property law, transformation.